

Warszawa, 19-04-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

KMP.571.6.2024.TŻ

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

jednym z uprawnień powierzonych Rzecznikowi Praw Obywatelskich, w związku z wykonywaną funkcją krajowego mechanizmu prewencji¹, jest przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób pozbawionych wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie normy Organizacji Narodów Zjednoczonych².

Jednym z najskuteczniejszych narzędzi prewencji tortur jest Protokół stambulski, czyli podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania. Jest to dokument Organizacji Narodów Zjednoczonych, opracowany w 1999 r. przez grupę

---

¹ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058).

² Zob. art. 19 lit. b Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192).

ekspertów w celu pomocy państwom w identyfikacji i dokumentowaniu przypadków tortur na potrzeby sądów i organów śledczych³.

Protokół stambulski stanowi uznany dokument na arenie międzynarodowej. Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT) podkreśla, że Protokół stambulski stanowi niezbędne narzędzie wykrywania, dokumentowania, zgłaszania i powstrzymywania tortur i złego traktowania⁴. Jego stosowanie rekomendują również Komitet Przeciwko Torturom (CAT)⁵, Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)⁶ i Specjalny Sprawozdawca ds. Tortur⁷.

W dniu 29 czerwca 2022 r. w Genewie opublikowano zaktualizowaną wersję Protokołu, po konsultacjach z ponad 180 ekspertami z całego świata, z zakresu między innymi medycyny, psychologii i prawa⁸. Zakres konsultacji pozwolił na uwzględnienie aktualnej wiedzy i doświadczeń praktyków w jego stosowaniu na przestrzeni 20 lat. Nowa wersja dokumentu ma również zapobiegać celowemu niewłaściwemu wykorzystywaniu standardów Protokołu przez państwa.

Wydanie Protokołu z 2022 r. zawiera nowe wytyczne, dotyczące sposobów poprawy bezstronności i przejrzystości wśród organów monitorujących, promuje udział społeczeństwa obywatelskiego w dochodzeniach oraz wyjaśnia prawne i etyczne obowiązki lekarzy i prawników pracujących ze szczególnie bezbronnymi grupami społecznymi.

Oprócz aktualizacji sześciu pierwotnych rozdziałów wydanie z 2022 r. zawiera dwa nowe, które zawierają wytyczne dotyczące roli pracowników systemu opieki

---

³ Tłumaczenie na język polski pierwszej wersji Protokołu stambulskiego dostępne jest na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/protok%C3%B3%C5%82-stambulski-podr%C4%99cznik-skutecznego-badania-i-dokumentowania-tortur-oraz-innego-okrutnego>.

⁴ Zob. Uwagi i zalecenia SPT przedstawione w raportach z wizyt w: Polsce [CAT/OP/POL/ROSP/1, § 55], Wielkiej Brytanii [CAT/OP/GBR/ROSP/1, § 69 i 71], Portugalii [CAT/OP/PRT/1, § 34, 89, 93], Hiszpanii [CAT/OP/ESP/1, § 46, 63-64, 70] i Brazylii [CAT/OP/BRA/3, § 20-22, 34, 89, 93].

⁵ Zob. Konkluzje i zalecenia CAT dla Polski, 29 sierpnia 2019 r., CAT/C/POL/CO/7, § 27 i 28.

⁶ Zob. Raporty CPT z wizyt w: Mołdawii [CPT/Inf (2020) 27, § 29], Macedonii Północnej, [CPT/Inf (2021) 8, § 29], Portugalii [CPT/Inf (2020) 33, § 71 i 72], Danii [CPT/Inf (2019) 35, § 20] i Gruzji [CPT/Inf (2019) 16, § 80].

⁷ Zob. Raporty Specjalnego Sprawozdawcy ds. Tortur: z dnia 16 lipca 2021 r. [A/76/168, § 22, 25, 34, 66 pkt g], z dnia 20 marca 2020 r. [A/HRC/43/49, § 13, 21] oraz z dnia 20 lipca 2018 r. [A/73/207, § 77 pkt e].

⁸ Zob. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2022 edition), 29 czerwca 2022 r. Dostęp: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0>.

zdrowotnej w różnych kontekstach, w których może być konieczna dokumentacja (rozdział VII), oraz wytyczne dotyczące warunków niezbędnych do skutecznego wdrożenia Protokołu Stambulskiego przez Państwa (rozdział VIII). Istotną nową kwestią jest także sposób postępowania i identyfikowania tortur w przypadku osób należących do społeczności LGBT+.

Najważniejsze aktualizacje i dodatkowe wytyczne zawarte w Protokole stambulskim wydanym w 2022 r. obejmują:

- wyjaśnienia dotyczące definicji i zakresu tortur i złego traktowania w oparciu o 20 lat praktyki i orzecznictwa oraz aktualizację odpowiednich mechanizmów zapobiegania torturom, odpowiedzialności i zadośćuczynienia (Rozdział I);
- aktualizacje dotyczące odpowiednich obowiązków etycznych pracowników prawnych i pracowników służby zdrowia, w tym wytyczne dotyczące kolizji obowiązków (Rozdział II);
- najlepsze praktyki w zakresie dochodzeń w sprawie tortur i złego traktowania, w tym nowe wytyczne dla sędziów, prokuratorów i innych podmiotów (Rozdział III);
- zaktualizowane praktyki dotyczące oceny klinicznej dowodów fizycznych i psychologicznych oraz nowe wytyczne dotyczących oceny dzieci oraz lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interseksualnych (LGBT+) (Rozdziały IV, V, VI);
- jasne i spójne wytyczne dotyczące interpretacji fizycznych i psychologicznych dowodów stosowania tortur i złego traktowania oraz obowiązku przedstawienia wniosku na temat możliwości stosowania tortur (Rozdziały IV, V, VI);
- uznanie ograniczeń Protokołu Stambulskiego i zapobieganie nadużyciom, np. gdy państwa uniewinniają sprawców z powodu braku fizycznych lub psychicznych śladów stosowania tortur lub gdy arbitralnie wykluczają niezależnych, pozarządowych ekspertów klinicznych ze składania zeznań w postępowaniu sądowym (Rozdział IV);
- stosowanie dodatkowych wytycznych dla klinicystów w zakresie dokumentowania tortur i złego traktowania w kontekstach pozaprawnych (Rozdział VII);

- wymagania wobec państw dotyczące podjęcia kompleksowych i trwałych działań w celu wdrożenia Protokołu stambulskiego i jego zasad we współpracy z podmiotami międzynarodowymi i członkami społeczeństwa obywatelskiego (Rozdział VIII).

Stopień, w jakim państwo wdraża wytyczne Protokołu stambulskiego, świadczy o jego woli, determinacji i zaangażowaniu w walce z torturami i bezkarnością. Dlatego też zwracam się do Pana Ministra o spowodowanie przetłumaczenia na język polski nowej wersji Protokołu, a następnie upowszechnienie jej wśród opinii publicznej, sędziów, prokuratorów i personelu miejsc detencji oraz udostępnienie odpowiednim resortom i samorządom zawodowym dla celów edukacyjnych i szkoleniowych.

Będę zobowiązany za powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Ministra w tej sprawie oraz o podjętych działaniach.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/